

MİLLİ MÜCADELE'DEKİ TÜRK ZAFERİNİ İNGİLİZLER NASIL İZAH ETTİLER?

HOW DID THE BRITISH EXPLAIN THE TURKISH VICTORY IN THE NATIONAL STRUGGLE?

Ali SATAN*
Bahtiyar DEDEOĞLU**

Öz

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti İtilaf Devletlerine karşı Almanya'nın yanında savaşa girmiş ve 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi ile mağlubiyeti kesinleşmiştir. Şark Meselesine nihai bir son vermek için bir hamle daha yapılmak istenmiştir. Bu gaye ile İtilaf Devletleri, Paris Barış Konferansı'nda Yunanlıların İzmir'i işgal etmesine onay vermiş ve 15 Mayıs 1919 tarihinde bu işgal kanlı bir şekilde yapılmıştır. İtilaf Devletleri'nin Yunanlıları piyon olarak kullanması süreç içerisinde aralarında bir sorun haline gelmiştir. İngiltere, Fransa ve İtalya tarafından yalnız bırakılmıştır. İngiltere, Anadolu'da Yunanlıların tek destekleyicisi olarak kalmıştır. Yunanlıların askerî zayıflığı ve siyasi-ekonomik sıkıntıları, İngiltere'nin askerî ve ekonomik desteğinin sınırlı kalması, Ankara Hükümeti'nin askerî başarısını diplomasi ile taçlandırması Millî Mücadele'nin başarısını sağlamıştır. Bu başarı Yunan hayranı Lloyd George'un siyasi hayatına darbe vururken Yunanistan için Küçük Asya felaketi olmuştur. Bu çalışmada, dönemin İngiliz siyasi ve askerî aktörlerinin Türk zaferini nasıl açıkladıkları, hangi faktörleri öne çıkardıkları kendi ifadeleriyle ortaya konacaktır. Ayrıca bu süreçte yaşanan fikir ayrılıklarına da dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, Ankara, İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan

Abstract

In the First World War, the Ottoman Empire entered the war on the side of Germany against the Entente States and its defeat was finalized with the Armistice of Mudros on 30 October 1918. The Entente States made another attempt to put an end to the Eastern Question. For this purpose, they approved the occupation of Izmir by the Greeks at the Paris Peace Conference, and this occupation was carried out in a bloody manner on 15 May 1919. The fact that the Entente States used the Greeks as pawns became a problem between them in the process. Britain was left alone by France and Italy. Britain remained the only supporter of the Greeks in Anatolia. The military weakness and political and economic problems of the Greeks, the limited military and economic support of Britain, and the crowning of the military success of the Ankara Government with diplomacy ensured the success of the National Struggle. This success was a blow to the political life of Lloyd George, who was a Greek admirer, and a disaster for Greece in Asia Minor. In this

* Prof. Dr. Marmara Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul / Türkiye, ali.satan@marmara.edu.tr; ORCID 0000-0001-9637-547X

** Öğr. Gör., Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Rektörlük Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Sivas / Türkiye, bdedeoglu@sivas.edu.tr; ORCID 0000-0002-3546-6594

study, we examine how the British political and military actors of the period explained the Turkish victory, and which factors they emphasized in their own statements and at what points their opinions differed. Will also. .

Keywords: National Struggle, Ankara, England, France, Italy, Greece

Giriş

İngiltere, 19. yüzyıl son çeyreğinden itibaren önce Muhafazakâr sonra Liberal Partili Başbakan Gladstone¹ ile Türkleri “Avrupa’dan çıkarmak” siyasetini izlemiştir. I. Dünya Savaşı’nın son bulması ve Osmanlı Devleti’nin kaybetmesiyle bu kez diğer bir Liberal lider olan Başbakan Lloyd George bu siyaseti takip etmiştir.² I. Dünya Savaşı sonrasında Yeni Dünya Düzeninin çizildiği 1919 Paris Barış Konferansı sırasında nisan ayında Yunan Başbakan Eleftherios Venizelos, Lloyd George’un da desteğini alarak Yunanistan’ın İzmir’e asker çıkarmasını İtalya’nın itirazlarına rağmen diğer devletlere kabul ettirmiştir.³ Nihayetinde 15 Mayıs 1919 sabahı Yunan askerleri İzmir’e çıkmıştır.

Lloyd George, Türkleri kendi topraklarında kontrol altına almak için İngiliz askerlerini Türkiye’ye gönderme riskine girmeyecekti. Ekim Devrimi’nden sonra Müttefiklerin Rusya’ya müdahalesi deneyiminden böyle bir teşebbüsün zorlukları görülmüştü. Bu yüzden Osmanlı Devleti’ne barış antlaşmasını kabul ettirmek ve millî direnişi yenmek için Büyük Yunanistan arzusu olan E. Venizelos’u kullanmayı tercih etti.⁴ Bu tercihi eleştiren İngiliz devlet adamları elbette olmuştu. Başta Dışişleri Bakanı Lord Curzon bu isimlerden birisidir. Henüz fiilen Yunanlılar İzmir’e çıkmamışken 18 Nisan 1919’da bir muhtıra yayınlayarak, “Yunanlılar Selanik’e 5 mil yakın olan bir yerde bile kendilerini zapt edemedikleri halde, İzmir’de intizama nasıl hâkim olacaklar?” demiş ve planlanan işgali eleştirmiştir.⁵ Lord Curzon, işgalden 5 ay sonra bir kez daha Yunan askerinin İzmir’e çıkışını sert bir dille yanlış bulduğunu ifade etmiştir. 22 Ekim 1919’da İngiltere’nin İtalya Büyükelçisi Kennard’a yolladığı yazıda, “Yunan birlikleri, Yüksek Konsey’in bilgisi dâhilinde ve onun kararıyla İzmir’e davet edilmişti. (...) Bunun Paris’te yapılan en büyük hata olduğunu ve daha sonra ortaya çıkan sorunların çoğunun başlangıç noktası olduğunu” yazmıştır.⁶ Koloniler Bakanı Winston Churchill ise hatıratında, Yunanlıların İzmir’e çıkış haberini aldığında çok şaşırıldığını “kaynaklarımızın azaldığı bir dönemde pek çok yeni

1 William Ewart Gladstone hakkında detaylı bilgi için bk. Taha Niyazi Karaca, *İngiltere Başbakanı Gladstone’un Osmanlı’yı Yıkma Planı: Büyük Oyun*, Timaş Yayınevi, İstanbul 2011.

2 Ömer Kürkçüoğlu, *Türk İngiliz İlişkileri (1919-1926)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1978, s. 63.

3 *Age.*, s. 73.

4 M. Philips Price, *A History of Turkey, From Empire to Republic*, George Allen & Unwin Ltd., London 1956, s. 119.

5 Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros’tan Mudanya’ya*, 2. Bs., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 26.

6 Rohan Butler and E. L. Woodward (ed.), *Documents of British Foreign Policy, 1919-1939*, First Series, Volume IX, Her Majesty’s Stationery Office, London 1952, s. 838. (No. 560)

tehlikeye yol açan bu vahşi eylemin tedbirsizliğini mazur görmek mümkün değildi” diyerek işgalle ilgili fikirlerini açıklamıştır.⁷

Lloyd George'un Yunanlıların Anadolu'daki varlığını hem İtilaf Devletleri içerisinde hem de kabinede savunan tek isim olduğu söylenebilir. Bunu Venizelos'a açıkça beyan etmiştir. Venizelos'a, öncelikle Sevr Antlaşması'nın Türkiye'ye kabul ettirilebilmesi ve uygulanabilmesi amacıyla Fransız ve İtalyan hükümetlerinin takviye kuvvet göndermekten kaçındıklarından bahsetmiştir. Ardından İngiliz Hükümeti'nin de askerî kanadının ve Dışişlerinin bir kısmının “Türkiye yanlısı” tutumu nedeniyle Türkiye'ye yeni kuvvet gönderemeyeceğini bildirmiştir.⁸ Lloyd George'un bu yalnızlığını sekreteri şöyle açıklar:

David, Yunanlıların Türklere karşı ilerleyişiyle çok ilgileniyor. Kabinde Yunanlıları desteklemek için büyük bir mücadele verdi (sahada değil ama manevi olarak) o ve Balfour orada Yunan yanlısı olan kişilerdi. Diğerleri engellemek için ellerinden geleni yaptılar ve Dışişleri Bakanlığı iğrenç davrandı. Her ne kadar David, istediğini elde etmiş olsa da, Yunan saldırısının başarısız olmasından ve yanıltığının kanıtlanmasından çok korkuyor. Siyasi itibarının büyük ölçüde Küçük Asya'da olacaklara bağlı olduğunu söylüyor.⁹

Daily Express gazetesi 9 ve 10 Ağustos 1922 tarihli baskılarında Lloyd George'un Yunan yanlısı politikasını tenkit ediyordu. İlk olarak, “İngiliz halkı, Yunan siyasetinin tahta atı içine kapatılmaktan usanmıştır. Halk, İngiliz ordularının Yakın Doğudan çekilmelerini ve barış istiyor. Buna hangi sinsî etkenler engel oluyor?” diye sorarak aslında Lloyd George'u hedef alıyordu. Bir sonraki gün ise Başbakan'ın Yunan taraftarı bir siyaset izlemesinin devlete ve halka pahalıya mal olduğunu ve kamuoyunda güveni kalmadığını ifade ediyordu.¹⁰

Yunan Kralı Alexander, beslediği maymun tarafından ısırılmasıyla hastalanıp hayatını kaybetmişti. Tahta onun yerine Konstantin'in geçmesi ve Venizelos'un iktidarını kaybetmesiyle Fransa'nın, Yunanlılara Türklere olan savaşına verdiği siyasi destekte çekimser kalmasına yol açtı. Bunlardan dolayı iktisadi ve askerî yardımlar sınırlansa da siyaseten İngiltere, Yunanistan'ı Anadolu'daki varlığında ve Türklere olan mücadelesinde desteklemiştir. Lloyd George, 22 Aralık 1920'de Kral Konstantin'in dönüşünün İngiliz-Helen dostluğu açısından hiçbir fark yaratmayacağını açıkladı. “Yunan halkının dostluğu, “dünyanın o bölgesinde Büyük Britanya için hayati önem taşıyor, dünyadaki tüm ülkelerden daha hayati önem taşıyor.” diyordu. Fransızlar bu açıklamadan rahatsız oldular ve Lloyd George'un Kral Konstantin'i destekleme kararına karşı kendileri de İngiltere'den ayrı bir Türk politikası izleme kararı aldılar.¹¹ İngiltere kamuoyunda ve

7 Winston Churchill, *The World Crisis: The Aftermath*, Thornton Butterworth Ltd, London 1929, s. 367.

8 Abdurrahman Bozkurt, *İngiliz Perspektifinden Türkiye ve Milli Hareket (1918-1922)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2021, s. 91.

9 Heinz Richter, *The Greek-Turkish War 1919-1922*, Verlag, Mainz 2016, s. 118.

10 Salahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 263.

11 Harold Nicholson, *Curzon: The Last Phase*, Constable Company Ltd., London 1934, s. 258.

Parlamentoda milletvekillerinin Yunanistan'ın desteklendiğine dair soruları ve eleştirileri İngiliz Hükûmetinin baskı hissetmesine neden olmuştur. Ayrıca Fransa ve İtalya'nın Yunanistan'ın desteklenmesindeki isteksizliği ve Ankara ile yakın ilişkileri İngiltere'nin müttefikleriyle bir adım atmasına neden oldu. İç ve dış bunalımlar sonucunda bu adım 13 Mayıs 1921 tarihinde Türk-Yunan Savaşı'nda tarafsızlık ilanı olmuştur.¹²

İngilizler, Yunanlılara ve Türklere savaş malzemesi desteğini kestiler. Fransa ve İtalya da aynı şeyi yaptı ama sadece Yunanlılar içindi. Müttefikler, Yunanlıların Türklere savaş malzemesi taşıyan Müttefik ticaret gemilerini aramasını yasakladı.¹³

Türklerin 13 Eylül 1921 Sakarya Zaferi, Müttefikler arasındaki ilişkileri derinden etkileyecek siyasi hamlelerin başlangıcı oldu. İtalyanlar zaten İzmir'e Yunanlıların çıkışıyla Ankara'ya en yumuşak davranan Müttefik devletti. Sakarya'daki sonuç ise Fransa ile Ankara arasındaki diplomatik görüşmeleri hızlandırdı. 20 Ekim'de şaşkınlık içindeki kamuoyu Fransa'nın Türkiye ile savaş durumuna son verdiğini öğrendi. Paris, Kilikya'yı boşaltmayı kabul etmiş ve İskenderun yakınlarındaki bazı Suriye bölgelerini devretmişti. Paris, Fransa'nın Suriye'deki emellerine ancak Mustafa Kemal ile yapılacak bir anlaşmayla ulaşılabileceğine inanmıştı. 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması, Sevr Antlaşması'nın iptali ile I. Dünya Savaşı sırasında İtilaf Devletlerinin kendi aralarında imzalanan antlaşmaların ihlali ve aynı zamanda Fransa'nın Ankara'yı resmen tanıdığı anlamına geliyordu. Londra buna öfkeyle ve şiddetle tepki gösterdi. 5 Kasım 1921'de Curzon, Fransız Hükûmetine bir nota verdi: "Franklin-Bouillon Antlaşması, [Ankara Antlaşması] Müttefikler arasında Dünya Savaşı'nın başında yapılan anlaşmaları açıkça ihlal ediyordu. Dünya Savaşı'nın başında Müttefikler arasında imzalanan ve Müttefiklerin hiçbir zaman rakiplerden biriyle ayrı bir barış yapmayacaklarını taahhüt ettikleri anlaşmalar yapmıştı. Kilikya'nın boşaltılması Üçlü Antlaşma'yı ve Sevr Antlaşması'nı ihlal etmiştir. Anlaşma, Yakın Doğu'da kararlaştırılan iş birliği için zararlıydı." İngiltere'nin politikalarından rahatsızlık duyan Fransızlar kaçamak bir cevapla bu tepkiyi geçiştirmiştir.¹⁴

İngiliz basınında da İngiltere-Fransa ilişkileri ve Ankara Antlaşması yer almış ve genel siyasi durum hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. The Daily Mirror gazetesi'nin 10 Kasım 1921 tarihli "Neden Fransa ve İngiltere Birlikte Olmalı? Bir Diplomattan." başlıklı yazısı dikkate değerdir:

Fransa ve Ankara arasındaki ayrı anlaşma İtilaf Devletleri arasında gerginliğe yol açtı. Ancak durum halâ İngiltere'de yanlış anlaşılıyor. Fransa'nın ihtilafları yok etmek istediği düşünülüyor. Fransa neden böyle bir şey istesin ki? Çok fazla dostu yok ve durumu güvenli değil. Üç kelime Anadolu'daki Fransız politikasının gizimini açıklıyor. Bunlar: Faysal, Konstantin ve Kilikya. Fransızlar Yunanların Anadolu'daki emellerine karşı çok muhalifler ve haklılar. İngiltere'yi Anadolu'nun büyük bir bölümünü

12 H. Richter, *The Greek Turkish War*, s. 241.

13 *Age.*, s. 113.

14 *Age.*, s. 126-127.

ele geçirmek için Yunanları teşvik etmekle suçluyorlar. Bazı önde gelen devlet adamlarımız M. Venizelos'un taraftarlarını dinledi ve Yunan başkanının düşmesinden sonra Yunanistan için sonu çok kötü biten yeni savaşı durdurmak için hiçbir şey yapmadılar. Sonra Fransızlar Emir Faysal'ı Mezopotamya Kralı yaptığımız için bize çok kızgınlar. Fransa'nın davranışı görüldü, devletimiz tehdit edildi ancak dikkate almadılar. Fransa Faysal'ı düşmanı olarak görüyor ve Suriye'den çıkmayı düşünüyor. Bizim Arap politikamızdan son derece memnuniyetsiz, özellikle de Faysal'ın kardeşi Emir Abdullah'ın görünümü. Ayrıca Fransa birliklerini Suriye'nin kuzeyindeki Kilikya'dan çektiği için umutsuz ve gergin çünkü onları orada tutacak gücü yok. Kilikya'yı tahliye etmeden önce Kemalistlerle anlaşmak zorundaydı.¹⁵

The Daily Mirror gazetesindeki 11 Kasım 1921 tarihli "Türk Barışını Engelleyen İngiliz Hükümet Politikaları. Yunanların Anadolu'yu Terk Etmeleri İçin Uyarılması Gerekliyor." başlıklı haber ise şu şekildedir:

Birçok çevrede Türk sorununda hükümetimizin yanlış politikası nedeniyle Fransa ve İngiltere arasındaki gergin ilişkiler büyüyor. Anadolu'da Ankara'daki "Kemalist Ulusçu Türklere" tanıma hakkını ilk veren Fransızlar değil. İngiltere geçen yıl Yakın Doğu ile ilgili Londra Konferansında Mustafa Kemal Paşa'nın gönderdiği delegasyonun bulunması gerektiği konusunda ısrar etti. Fransa Türklerle barış yapmayı defalarca istedi ancak bizim dışışleri hep erteledi. Biz hiçbir zaman Yunanistan'ı Anadolu'yu işgal etmesi için cesaretlendirmemeliyiz. Yunan bakanların Londra'daki yalvarışlarına aldırış etmemeliyiz. Bizim acilen Rumların Anadolu'yu tahliye etmeleri için ısrar etmemiz gerekir. İzmir fazlasıyla güvence altına alınabilir. Türklerin, Anadolu'nun tamamını ve deniz kıyısını geri almasına izin vermeliyiz. İstanbul onlara iade edilmeli ve bizim gülünç "Karadeniz Ordusu" derhal geri çağrılmalı. Müdahaleyi durdurun! Halâ Müslümanların ruhani lideri olan Sultan şu anda bulunduğu örtülü esaretten kurtarılmalı. Eğer Türklere müdahaleyi durdurursak Sultan ve Ulusçuların lideri Mustafa Kemal Paşa ile anlaşabiliriz. İtilaf Kuvvetleri ve İngiltere, Rusya'yı işgal eden Bolşevizm tarafından bilinçsizce desteklenen Ankara'daki Ulusçu Türklerin isyan etmesinden sorumluyuz.¹⁶

Avam Kamarasında da İngiltere'nin Türkiye politikası eleştirilir. En başta Yunanlıların İzmir'in çıkmasına izin verilmesinin hata olduğu dile getirilir. 27 Mart 1922 tarihli oturumda Albay Wedgwood, "İstanbul ve İzmir Türkler'e bırakılmalıydı. Baştan beri böyle söyledim. Ve şimdi haklı çıktım." demiştir.¹⁷ Charles Townshend de 30 Mayıs 1922 tarihli oturumda

15 Aylin Hacıhanıfoğlu, *Milli Mücadele'nin İngiliz Basınındaki Yankıları (1919-1922)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 174-175.

16 Aylin Hacıhanıfoğlu, *age.*, s. 175.

17 Murat Şahin, *İngiltere Avam Kamarası Zabıtlarında Türkiye (1918-1922)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2011, s. 93.

Yunanistan'a destek verilmesini ve Yunanlıların askerî becerilerini Curzon gibi eleştirmiştir. Townshend, bunlara dair düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

Yunanistan'ı desteklememizin korkunç sonuçlarını hepimiz biliyoruz. Şu da herkes için açık seçik ortadaki Yunanlılar işgali yaptıklarında bizim desteğimiz olmadan orada beş dakika bile duramayacaklarını biliyorlardı. Yunanlıların elinde muhteşem silahlar ve güç vardı ama yürekleri yoktu. Sakarya nehrinde küt diye yenildiler. Sonra Kemal'e duralım diyorsunuz. O böyle aptalca bir öneriyi kabul eder mi? Kendinizi onun yerine koyun. Biz artık burada duracağız. Daha öteye gitmeyeceğiz der misiniz?¹⁸

Büyük Taarruza giderken genel siyasi ve askeri görünüm bu haldedir. İngiltere, Yunanistan'ın hamisi durumunda Fransa ve İtalya ise çıkarlarını gözeterek Ankara yanlısı bir tavır içerisindeydi. İngilizler kendi aralarında dahi Yunan destekli siyasetin doğruluğunu tartışmaktadır. Ayrıca İngiliz ekonomisinin içinde bulunduğu durum, ülkenin savaş yorgunu olması Yunan desteğini zorlaştırmıştır. Lloyd George, Yunan siyasilere desteğini sadece sözlü olarak gösterebilmiştir.

Büyük Taarruz Sonrası Türk Zaferine İngiliz Tepkisi

Ömer Kürkçüoğlu, Ankara'nın stratejik hamlelerinin önemini vurgulamaktadır. 26 Ağustos Türk taarruz emrinin güçlü İngiliz istihbaratından saklanması, yaşanan askeri başarıları önemsiz gibi gösterilmesi başarıyı getiren ilk hamlelerdir. Öte yandan da Yunanistan'ın Türk harekâtını bir süre gizlemeyi tercih etmesi, İngiltere'nin Anadolu'da yaşananları görmesini ve karşı hamle yapmasını geciktirmiştir. Londra, durumun ciddiyetini 2 Eylül'de kavramış ve paniğe kapıldığı, o gün İzmir Başkonsolosu Sir H. Lamb, "Yunanlıların İzmir'i boşaltmaları" şartıyla Türklerle mütareke yapılmasını teklif etmişti. Atina'daki İngiliz maslahatgüzar Mr. Bentick, aynı gün Yunan Hükümeti'nin "Anadolu'nun derhal boşaltılması" şartıyla mütareke istediklerini ve bu konuda İngiltere'nin yardımına müracaat ettiklerini bildiriyordu. Ancak İngiltere bu talebi Türkiye'ye iletmekten bir süre kaçındı. Yunanistan'ın İzmir'i koruyamayacağı ve kendi vatandaşlarını tahliye etmesi için Büyük Devletlere tedbir almaları için başvurması üzerine İngiltere harekete geçti ve 3 Eylül'de Lord Curzon Yunanistan'ın mütareke talebini İstanbul'daki Yüksek Komiserliğe bildirdi. Yüksek Komiser Sir Horace Rumbold ve General Harrington hâlâ Yunan kuvvetlerinin bir şeyler yapabileceğinden umutlu idiler. Bu yüzden Yunan mütareke talebini Türklere iletmekten imtina ediyorlardı. 4 Eylül'de Lord Curzon, Yunan talebini Fransa ve İtalya'ya bildirdi. 6 Eylül'de Yunan Orduları Başkumandanı General Trikopolis'in Türkler tarafından esir alınması üzerine Rumbold harekete geçip Fransız ve İtalyan Komiserlerle beraber 7 Eylül'de resmen Ankara hükümetinin İstanbul'daki temsilcisi Hamit Bey'e mütareke için başvurdu¹⁹.

18 Murat Şahin, *age.*, s. 101.

19 Ömer Kürkçüoğlu, *Türk-İngiliz İlişkileri.*, s. 235-240.

The Times gazetesinin 5 Eylül 1922 tarihli “Yunan Felaketi” başlıklı haberinde, Yunanların Anadolu’da felakete uğradıkları ve İzmir’e doğru çekildikleri yazılmıştır. Ayrıca İstanbul’daki Yüksek İtilaf Devletleri Komiserlerinin bir ateşkes düzenlenme ihtimali üzerine tartıştıkları, aksi halde Yunan Ordusu’nun çok kötü duruma düşeceği belirtilirken Yunanların aptal oldukları ancak İtilaf Devletleri tarafından direkt olarak teşvik edildikleri ileri sürülmüştür.²⁰

Aynı gün 7 Eylül 1922’de yapılan İngiliz kabine toplantısında Lord Curzon ortaya çıkan durumdan dolayı suçu Fransa’ya ve Yunanistan’a yüklemiştir. Curzon, Fransızların önerileri doğrultusunda bir barış antlaşmasına varma girişiminin, yine Fransa’nın sürekli ihaneti nedeniyle başarısızlığa uğradığını ifade etmiştir. Fransızlar yalnız çözüm çabalarını engellemekle kalmamış, aynı zamanda Türkleri gizlice cesaretlendirmiş ve onlara hedefler sağlamıştır. Ayrıca siyasi antlaşmaya hanel getirecek koşullarda ısrar ederek bir ateşkesin imzalanmasına engel olmaya çalışmıştır. Kabinede alınan kararlar ise şunlardır:

1. Dışişleri Bakanı, Türkler ve Yunanlılar arasındaki düşmanlıkların bir an önce sona erdirilmesi için her türlü çabayı gösterirken, Yakın Doğu Politikasını, Müttefikler tarafından geçen mart ayında Paris’te imzalanan antlaşmaya dayandırmaya devam etmelidir.

2. Asya ile Avrupa’yı birbirine bağlayan Boğazlar, İngiliz çıkarları için pek önemliydi. Kemalistler, Gelibolu yarımadasını işgale kalkışırlarsa, İngiltere silahla karşı koyacaktı.

2. Boğazlar bölgesindeki İngiliz deniz kuvvetleri artırılacaktı.

3. Kemalistler İzmit yarımadasına saldırırsa İngiliz kuvvetleri geri çekilecekti. Ama İstanbul’a saldıırırlarsa karşı konulacaktı.

4. Ticaret Odası Başkanı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından sınır dışı edilen İngiliz tebaası dışındaki mültecileri götürmek için İngiliz gemilerinin yönünü İzmir’e yönlendirmeyi düşünmeliydi.²¹

Winston Churchill, Anadolu’da Yunan yenilgisinin netleşmesiyle Türk-Yunan Savaşı’na dair şöyle bir değerlendirmede bulunmuştur: “Yunan Ordusu gönülsüz bir şekilde kullanılmıştır. Ne Türk yanlısı ne de Yunan yanlısı bir politika izlenmiş ve bunun sonucunda Yunan Ordusu ne desteklenmiş ne de dizginlenmiştir... Yunanistan için elimizden geldiğince çok şey elde etmeliyiz, ancak Yunan taleplerinin tek ve yalnız savunucusu konumuna düşmemeliyiz.”²² Churchill zaten Nisan 1922’de Lord Curzon’a “Türkiye hakkındaki politikamız bizim menfaatimize aykırıdır” uyarısında da bulunmuştur.²³

İngiltere, Türk Zaferi’nin İslam dünyasında yarattığı tepkiden endişe duyuyordu. I. Dünya Savaşı’nın bütün kazançlarının bir anda yok olma tehlikesi söz konusuydu. Türk Zaferi İran, Irak

20 Aylin Hacıhanıoğlu, *Milli Mücadele’nin İngiliz Basınındaki Yankıları.*, s. 190.

21 Public Record Office, Cabinet Papers (PRO, CAB) 23/31 7 Eylül 1922.

22 PRO, CAB 23/31, 15 Eylül 1922.

23 Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı.*, s. 179.

ve öteki İslam ülkelerindeki Britanya İmparatorluğu'nun itibarını yok edebilir ve Britanya'ya karşı ciddi gelişmelere yol açabilirdi. Bu yüzden Türkiye ile uzlaşmaya gitmek İngiltere'nin İslam dünyası politikası için de zorunlu hale gelmişti. Ancak bu konuda Kabine, Lloyd George'un arkasında birleşmiş görünüşüne rağmen söz konusu bunalımı savaşa götürebilecek durumda da değildi. Çünkü özellikle İslam dünyası bakımından duyulan endişe, böyle bir savaşın çıkması halinde İngiltere için korkulan bir sonuca yol açmasıydı. İkincisi, Rusya'nın durumu endişe verici idi. Sovyet Dışişleri Komiseri Karahan, 12 Eylül'de Lord Curzon'a telgraf göndererek Boğazlar sorununun çözümünün ancak 16 Mart 1921 tarihli Türk-Sovyet Antlaşması'na göre mümkün olduğunu bildirmişti. Rusya Türkiye'nin boğazlara doğru ilerlemesini teşvik ediyordu. Charles Townshend, Avam Kamarası'daki 30 Mayıs 1922 tarihli konuşmasında bu mesele hakkında şu cümleleri sarfetmiştir: "Biz bu savaşı bir an önce bitirmezsek Türkiye'yi Rusya'nın kollarına atacağız. Eğer Türkiye, Rusya ve Almanya ortaklığına itilirse, bunun Hindistan İmparatorluğumuzda ve Irak'ta ne anlama geldiğini bu meclisteki herkes biliyor. Bunun sonuçlarını düşünmede herkes ciddi olmalı."²⁴

İngiltere Yıllık Raporlarında Türk Zaferi

İngiltere'nin 1922 yılı Türkiye Yıllık Raporu 195 sayfadır ve raporun 3 sayfası Millî Mücadele neticesinde elde edilen Türk Zaferinin sebeplerine ayrılmıştır:

Gelecek nesiller 1922 yılında Yakındoğu'da yaşanan önemli tarihi olayların karanlık başlangıcını araştırırken, maymun ısırtığı ve golf oyunu konusunda kararlarını vereceklerdir. Kral Aleksandır'ın kan zehirlenmesi nedeniyle ölmesinden sonra, Başbakan Venizelos'un iktidarını kaybetmesi ve Kral Konstantin'e Ekim 1920'de yetkisinin iade edilmesiyle yeni bir devir açılmıştır. Hiçbir zaman Yunanistan konusunda tam anlamıyla dostça duygular beslememiş olan Fransa açıkça Yunan karşıtı haline gelmiştir. Yaklaşık bir yıl sonra politikasında yaşanan son değişim Fransa'yı Ankara Antlaşması imzalamaya (Franklin-Bouillon) ve büyük miktarda silah ve mühimmat ile birlikte Kilikya'yı da Türkiye'ye vermeye yönelmiştir.

Bu anlaşmanın sonucunda Türkiye'nin eli güneyde rahatlamış ve Türkiye, dikkatini daha fazla Yunanistan'a karşı yoğunlaştırmanın yanı sıra çok ihtiyaç duyduğu malzeme ve manevi desteği de almıştır. Ancak Ankara'daki Millî Hükümet açısından bu olayın asıl önemi, Yakındoğu'da Müttefik cephesinde ilk defa belirgin ve umumi bir gedik açılmasına dayanmaktaydı. Bu açık hiçbir zaman kapatılmadı. Müttefikler defalarca ittifaklarını ilan ve teyit etmelerine rağmen, Türklerin de çok iyi bildiği gibi, bu hiçbir zaman "görünürde" olmaktan öteye gidemedi. Ve ne zaman herhangi bir zorlama olsa, bu sınırı geçmede her zaman başarısız oldular.²⁵

24 Murat Şahin, *İngiltere Avam Kamarasında*, s. 100.

25 *İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye 1922*, haz. Ali Satan, çev. Ayşegül Angı, Tarihçi Kitapevi, İstanbul 2011, s.23-24.

1922 Türkiye Yıllık Raporunda, Fransız Dışişleri Bakanlığı koltuğuna Poincare'in gelmesinin kritiği yapılmıştır. Raporda, Poincare'in bakan olmasının İngiltere-Fransa arasında gerçek bir ittifak umudunu tamamen ortadan kaldırdığı ifade edildikten sonra Poincare'in “dik kafalı, değişmez sadakatsizliği, sınırlı muhakeme yeteneğinin durumu daha da çözümsüz hale getirdiği” yazılmıştır. Rapor çok ilginç bir şekilde 1922 yılında (Yakınoğu'da), Almanya'dan daha çok İngiliz-Fransız rekabetinin ortaya çıktığını vurguluyordu. İngiltere'nin Türkiye'deki diplomat ve uzmanlarınca hazırlanan 1922 Türkiye Yıllık Raporunda, Mustafa Kemal Paşa'nın tıpkı Napolyon gibi ittifaklar karşısında kendini avantajlı durumda bulduğunu, İstanbul ve Ankara Hükûmetlerinin uyuşmazlığına rağmen Türkiye'nin tek başına bir tek akıldan ilham aldığı ve tek bir amaç için birlik olduğu vurgulanıyordu. Raporda; “Dürüstçe ifade etmek gerekirse; Türkiye'nin uygun zamanlamadan, Müttefikler arasındaki anlaşmazlıktan, Yunan Kralı ve Venizelos'u destekleyenler arasındaki siyasi uzlaşmazlıktan elde ettiği fırsatı tam anlamıyla değerlendirdiği söylenmelidir” diye yazmaktadır.

1922 Türkiye Yıllık Raporu devamında şu ifadelere yer verilmiştir:

Ancak Türkiye'nin Zaferleri, Anadolu'daki Rumların ortadan kaldırılması ve Batılı güçlerin başarısız mukavemeti, her şeyden çok Müttefikler arasındaki birliğin eksikliğine yorulacaksa da nispeten daha sınırlı katkısı olan ikinci sebep ise, geç kalınmasıydı. Eğer Sevr Antlaşması 1920'nin ikinci yarısı yerine 1919 yılının başında Türklere sunulsaydı, yaptırımların uygulattırılması daha muhtemeldi. Gecikme ile ilgili bir mazeret de olmazdı. Toprakları zapt edilmiş bir ülkenin altına imza atacağı sözleşme şartlarının hazırlanmasında zaman kaybedilmemeliydi. 1918'de Türkiye tamamen parçalanmıştı. Antlaşma şartlarının son hale getirilmesi için geçen bir buçuk yıllık süreçte Türkiye yavaş ama emin adımlarla yaşama gücünü geri kazanmaya başladı. Türkiye'nin silahsızlanmasını tamamlamak ve direniş gücünü bertaraf etmek yerine Müttefikler Yunanlıların İzmir'e girmesine izin vererek, Türkiye'nin ümitsiz ve hatta o gün için gerçekleşmeyecek gibi görünen bir çaba içine girmesini sağlayan tek bir hamleyi gerçekleştirdi.²⁶ (Türkleri direnişe itti.)

1922 Türkiye Yıllık Raporunun sonunda da şu cümleler yer almıştır:

Eğer uzun süren bir ateşkesin tarafıysanız ve sonunda kazanacağımız hiçbir şey yoksa savaşmak riskiniz olacaktır.” Bay Disraeli'nin Lord Derby'e 1864 Danimarka krizinde söylediği bu sözler adeta isabetli bir tahmin niteliğindedir. Mondros mütarekesi imzalanmasından yaklaşık 4 yıl sonra Mudanya Mütarekesinin imzalanması sırasında Britanya neredeyse halkının kesinlikle onaylamayacağı bir savaşa giriyordu. 1922 olaylarının sonucu, Türkiye'nin kendi çabası ile Büyük Britanya'ya rağmen toparlanmasıdır.²⁷

26 *Age*, s. 25.

27 *Age*, s. 25-26.

Yunan Hayranlığıyla Kariyerinin Sonunu Getiren Lloyd George

1916-1922 yılları arasında İngiltere başbakanlığı yapan Lloyd George, Sevr'den Lozan'a gerilemelerinin nedenlerini hatıratınının 26. bölümünde şöyle açıklıyor:

Bağımsız Ermeni devleti, ABD onu koruma sorumluluğunu reddettiği andan itibaren umut vadetmeyen bir proje haline geldi. Ermenilere herhangi bir askeri destek vermeye hazır olmayan Fransızlar, baskın bir şekilde Türk olan vilayetleri kendi sınırlarına dahil etmekte ısrarcıydılar. Kemal'in ordusu kısa sürede Boghos'un ordusunu yok etti. Anadolu'da onun büyüyen gücüne dayanacak bir tek Yunan ordusu kalmıştı.²⁸

İngiltere Başbakanı "Yunanlılar neden hedeflerini ve amaçlarını fark edemediler?" diye bir soru soruyor ve yine kendi cevaplıyordu:

Cevap, kısmen kralları onu destekleyen gericiler tarafından savaş sırasında ve sonrasında sürdürülen politika ve olaylar sonucunda gücü ellerine geçirdikleri zamanki belirgin yetersizliklerinde bulunacaktır. Açıklama kısmen, Türkleri gizlice destekleyen ve onlara yardım eden Müttelik Devletler'in bazılarının ihanetinde de bulunacaktır. Yine de Yunan başarısızlığındaki en önemli etken Yunan tarihi boyunca Yunan siyasi başarısı için fazlasıyla ölümcül olmuş iç bölünmelerin bir kez daha bu bahşedilen muazzam şanstın Yunan milletini alıkoymuştur.²⁹

Lloyd George, Venizelos hakkında da şunu söylüyor;

Venizelos, Sevr Antlaşması ve On İki Adayı Yunanistan'a bırakan İtalya Antlaşmasını imzaladıktan sonra ülkeye döndüğünde...Yunan Parlamentosu'nun oybirliği ile ülkesinin kurtarıcısı olarak ilan edildi...Birkaç hafta sonra Kral Alexander, bir maymun tarafından Saray'ın bahçesinde ısırıldı. Yara iltihaplandı ve kral birkaç gün içinde öldü...Bu trajediyi, Yunanistan'ın dört bir yanında İstanbul için eski hislerin yeniden canlanması izledi. Venizelos'tan nefret eden siyasi gruplar, Yunanistan'ı sevdiklerinden daha fazla nefret ettikleri adamın çöküşünü organize etmek için bu duygudan tam olarak yararlandılar. Bir seçim oldu ve Venizelos feci şekilde yenildi ve görevden çekilmek zorunda kaldı.

Yunan ulusunun savaş yorgunluğu, ...savaşın yoğun gerilimini izleyen ruh bitkinliği, sadece yenilenlerin değil, aynı zamanda kazanan ülkelerin savaş liderlerinin yenilgiyle sonuçlanan bir reaksiyon doğurdu. Wilson, Clemenceau, Orlando, Sonnino ve Venizelos zafere göturdükleri ülkeleri tarafından terkedildiler. Tek tesellim, tüm bu dikkate değer liderler geçidi emekli olduktan sonra sıranın bana gelmesiydi.

28 *David Lloyd George'un Hatıralarında Sevr ve Lozan'a Giden Süreç*, haz. Resul Yavuz, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 265.

29 *Age.*, s. 265.

Venezelos'un yenilgisini Yunan politikamızın tamamı üzerinde ağır bir darbe olarak hissettim. Doğu Akdeniz'deki Yunan Uygarlığının yeniden yapılandırılmasının kesin bir barışa, gerçek bir katkı sunacağına dair içten ve derin bir inancım vardı. Ancak bu darbenin (mağlubiyetin) öldürücü olabileceğine dair bir önsezim vardı.³⁰

Lloyd George, tekrar göreve gelen Kral Konstantin'in Anadolu'daki Yunan işgal ordusunda yaptığı komutan değişikliklerinin isabetsiz, atanmış kişilerin ise kifayetsiz olduğunu ileri sürmektedir. En son orduyu toparlaması için atadığı General Hadjanestes'i de akıl hastası bir komutan olarak niteliyordu. Lloyd George, bütün bu gelişmeler bir ordunun ruhunu bozmaya yetmezmiş gibi "aşırı gururlu monarşi birlikleri Anadolu'dan Avrupa'ya çekilerek İstanbul işgali için yeni bir ordu kurulmaya çalışıldı" demektedir. Lloyd George'a göre geriye kalan Yunan ordusu acınası durumdadır ve ilk saldırıda subaylar ve adamları paldır küldür adeta bir sürü gibi kaçıştılar ifadesini kullanmaktadır. Yunan ordusunun kaçışı son zamanlarda tartışılan bir konu oldu. Nitekim İngiltere Başbakanının 1938'de yayımlanan hatıratında da bu durum "O kadar hızlı kaçtılar ki peşlerinden gelen Türk birlikleri onları İzmir'de Müttefiklerin savaş gemisinin koruması altında yola çıkmadan yakalayamadılar."³¹ şeklinde ifade edilmiştir.

Lloyd George, ardından şöyle bir iddiada bulunmuştur:

Müttefikler donanmalarıyla Kemal'in güçlerinin Avrupa'ya çıkmasını engelleyecek kadar güçlüydü. Fakat maalesef Müttefikler arasında bir bölünme oldu ve bu bölünme Britanya Kabinesine bile yansdı. Bu görüş ayrılığından dolayı Asya tarafında tüm tavizlerin Mustafa Kemal'e sunulduğu ve en son aşağılayıcı tavizden sorumlu oldukları görüldü. Bu acınası işin tamamı sırasında Müttefiklerin bir kısmı haince bir rol oynadı. İtalyanlar, Yunanlılarla savaşması için Mustafa Kemal'e silah sattılar ve Moskova tarafından sağlanan para ile ödemesi yapıldı. Fransız hükümeti de Britanya hükümetinin arkasından Kemal'le gizli bir antlaşma için görüşmesi yaptı. Bu onun Ermeni ve Suriye cephesinden güçlerini çekerek moralsiz Yunan ordusunun üzerine sevk etmesine imkân sağladı...Çanakkale krizinde Kemal saldırmak için ilerlediğinde Poincare, Çanakkale'den Fransız birliklerini çekti ve İngilizleri hayati kanatta desteksiz bıraktı.³²

Lloyd George o günlerde hala başbakanıdır ve Çanakkale krizi ile ilgili söyledikleri son derece önemlidir. Lloyd George, Fransız donanması ve askerlerinin Çanakkale'den çekilmesi üzerine İngiltere'nin Akdeniz filosunun, Çanakkale Boğazı'nın Asya kıyılarındaki İngiliz birliklerine yardım etmek için son hızla geldiğini, hatta hava araçlarından oluşan çeşitli hava filolarının da Gelibolu'ya gönderildiğini ve ağır silahlarla dolu pek çok silah deposunun Çanakkale yakınlarına hükmeden tepelere yerleştirildiğini anlattıktan sonra Armstrong'un Atatürk hakkında yazdığı *Bozkurt* adlı biyografiden şu alıntıyı yapmıştır:

30 David Lloyd George'un *Hatıralarında Sevr ve Lozan'a Giden Süreç*, s. 266-267.

31 *Age.*, s. 270.

32 *Age.*, s. 270-271.

Gurur ve heyecanla dolu olan Türk birlikleri paçavralar içinde, cephaneden yoksun ve mekanik savaşın büyük silahları veya avantajları olmadan yorgun bir haldeydi. İngiliz birlikleri alışmış, subayları tecrübelenmişti. Üstelik konumları güçlü ve sağlamlaştırılmıştı. Bunların gerisinde büyük silahları, uçakları ve savaş gemisi olan Britanya İmparatorluğu'nun tüm kudreti bulunuyordu. Eğer İngilizler savaşmak niyetindeyse, Türkler yenilirdi. Fakat savaşmak istiyorlar mıydı? Blöf mü yapıyorlardı? Sorun buydu”

Lloyd George'un bu soruya verdiği yanıt hatıratında şu şekilde yer almıştı:

Blöf değildi. Ben kesinlikle savaşmak istiyordum ve kazanacağımızdan emindim. Türkler yıkılmış ve parçalanmış ordularının muzafferane ilerleyişinde kontrol edilmiş olsaydı, baş edilmesi daha kolay olurdu. Yunan ordusu yok edilmemiş olurdu... Toparlanıp teçhizatlanabilirlerdi. Arkalarında Britanya orduları ile bu dirilmiş olan ordu Kemal'in yorgun ve kötü teçhizatlı güçlerini yıkıp geçebilirlerdi. Ancak sıradan İngilizler yeterince savaşmışlardı ve başka herhangi bir dava için ateş açmaya hazırlıklı değillerdi. Böylece Ermenistan'ın ve Asya Yunanistan'ının özgürlüğü gitti. Sonra da Milletler Cemiyeti ve silahlanmaya yönelik uzlaşmanın yerini alacak tüm projeler gitti. Bizim birliklerimiz, Çanakkale'nin Asya kıyılarından, Türk Ordusu'nun görüşünden çekildi. Teslim olma alışkanlığı aşılanmıştı ve politikamız genel bir inzivaya ve inziva da açık bir bozguna dönüştü.³³

Lloyd George, Lozan Antlaşması için de “sırtımızdan yediğimiz ilk hançer Lord Curzon ile yapılan aşağılayıcı Lozan Antlaşmasıydı ve bu antlaşma Anadolu'daki Hristiyan halkı eski zalimlerinin merhametine bıraktı. Lord Curzon ve Fransızlar, tüm acil nasihatlerime rağmen Büyük Ermenistan'ı kurmakta ısrar etmişlerdi ve şimdi de bunu, tamamen yok edicilerin eline bırakıyorlar. Rumlar da ... bereketli topraklarından sürüldüler” diyordu. Lloyd George Hatıratında bu bölümü şu yorumu ile tamamlamaktadır:

Büyük savaşın fedakarlıklarını takip eden barış antlaşmalarındaki en iyi taraflara en sonunda, en çok zarar veren, aşağılayıcı ve vahim kapitülasyonların ilkiydi. Lozan antlaşmasının tarafları ve onların selefleri, milyonların kahramanlığı ile oluşan yapıyı bozan ve çürüten politika ile biçimlendirilen o felaketi, Kral Alexander'ın maymunu ile paylaşmaktadırlar.³⁴

İngilizler açısından yaşanan bu fiyaskonun faturası, Yunanlıları “Küçük Asya'ya” teşvik eden ve Çanak Krizi'ndeki hırçın tutumuyla bilinen Liberal Partili Başbakan Lloyd George'a kesildi. Mudanya Mütarekesi'nden sekiz gün sonra Muhafazakâr Parti koalisyonundan çekildiğini

33 David Lloyd George'un Hatıralarında Sevr ve Lozan'a Giden Süreç, s. 271-271.

34 David Lloyd George'un Hatıralarında Sevr ve Lozan'a Giden Süreç, s. 272.

duyurdu. 15 Kasım'da yapılan seçimleri Muhafazakâr Parti kazandı ve yeni Başbakan Bonar Law oldu.³⁵

İstanbul'da İngiliz İşgal Kuvvetleri Komutanı General Harington da hatıratında Mudanya müzakereleri sırasında İsmet Paşa ile 28 konuda anlaşmazlık yaşadığını bu durumda Londra'dan müzakereleri kesip savaşı için emir aldığını ancak kendisinin inisiyatif kullanarak bu savaşı emrini uygulamayıp İsmet Paşa ile tekrar müzakere ederek sorunları çözdüklerini ifade ederek savaşı mâni olduğunu yazmaktadır.³⁶ Ayrıca savaşı konseyinin emrini uygulamadığı için Genelkurmay başkanı ve Feldmareşal yapılmadığını da kaydeden Harington kendisinin Majestelerinin generali olduğunu, her hükümetle çalışabileceğini ama Britanya'nın menfaatini gözettiğini vurgulamaktadır.³⁷

İngiltere kamuoyunda yaşanan krizin savaşı dönme ihtimaline karşı durulmuştur. Daily Mirror gazetesinin 20 Eylül 1922 tarihli neşrinin 7. sayfasında, "Savaşı Hayır" kampanyası ile ilgili propaganda niteliğinde haberler yer alırken sanayi liderlerinin savaşı hayır kampanyasına destek verdiği bilgisi de yer almıştır.³⁸ Aynı gazetenin 21 Eylül tarihli baskısının "Kabinenin Ahmaklığına Karşı Ulusal Protesto. Fransa Konferansı İhtiyaç Olduğu Fikrinde" başlıklı haberinde, "İngiltere'nin kadınları ve erkekleri, bilhassa kadınları hükümetin Yakın Doğu'da hazırlandığı savaşı karşı ulusal bir kampanya başlatmalılar. M. Poincare 'Barışı doğru ciddi adımlar atıldığını' belirtti. Sevr Anlaşması'nın değiştirilmesi gerekiyor" ifadeleri kullanılmıştır.³⁹

Sonuç

İngiltere Başbakanı David Lloyd George, Yunan medeniyetine hayranlığı ve Venizelos'a olan sempatisi buna mukabil Türklere olan nefretiyle Yunanlıların İzmir'e ve Anadolu'ya çıkarma yapmasını desteklemiştir. Ancak bu politikasının yanlış olduğunu ise kabul etmemiş ve başarısızlığı hep dışarıda ve başkalarında aramıştır. Bu Türk karşıtlığı ve Yunan hayranlığı ile koalisyon ortağı olduğu hükümette yalnız kalmıştır. Buna rağmen Lloyd George, "Kime arka çıkacağımıza karar vermelisiniz. Türkler neredeyse savaşı bizim yenilgimize yol açacaktı. Onlara güvenemezsiniz ve onlar çökmekte olan bir ırktır. Yunanlar ise bizim dostumuz ve yükselen bir halktır. Elbette ordu Yunanlara karşıdır. Ordu Tory'leri (Muhafazakarları) onaylamaktadır. Türkleri desteklemek Tory'nin politikasıdır. Onlar Yunanlardan nefret ederler" diyerek geri adım atmamıştır.⁴⁰ Bu hususta Charles Townshend'in sözleri dikkate değerdir. Çünkü onun sözleri Lloyd George'un dediklerini doğrulamaktadır. Townshend, Avam Kamarası'nda, "Ben sadece benim düşüncemin tamamen doğru olduğunu söylemedim. Hükümete politikasını değiştirmesi

35 Ömer Kürkçüoğlu, *Türk-İngiliz İlişkileri*, s. 250.

36 Charles Harington, *İstanbul'da İşgal Yılları*, çev. Tuğçe Akyüz, Kronik Yayınları, İstanbul 2023, s. 130-139.

37 *Age*, s. 161.

38 Aylin Hacıhanıoğlu, *Milli Mücadele'nin İngiliz Basınında Yankıları*, s. 207.

39 Aylin Hacıhanıoğlu, *age.*, s. 208.

40 Abdurrahman Bozkurt, *İngiliz Perspektifinden Türkiye*, s. 92.

ve Beaconsfield, Palmerston ile büyük adam Salisbury'yi takip etmeleri için yalvarıyorum. Bu kişilerin, Hindistan yolunda bu asker millete dost olmak şeklinde fikirlere sahipler.”⁴¹ diyerek geleneksel İngiliz politikasına dönülmesi gerektiğinin en iyi yol olduğunu vurgulamıştır.

Lloyd George ve diğer İngiliz yetkililer, Anadolu'da Türk-Yunan savaşında Türklerin galip gelerek Yunanlıları Anadolu'dan atmalarının arkasında “Müttefik İhaneti” görmektedirler. Yenilginin nedenini, İtilaf devletlerinden olan Fransa ve İtalya'nın İngiltere'ye ihanet ederek Türklerle farklı zaman ve zeminlerde iş birliği yapmalarına ve Yunanlılara karşı Türkleri desteklemelerine bağlamaktadırlar. İngiltere'nin Fransızların kendilerine ihanet ettiği algısının II. Dünya Savaşına kadar devam ettiği ve II. Harbe kadar Fransızları affetmedikleri söylenmektedir. İngiliz askerî ve sivil yetkililer, Türk ordusunun hazırlıkları, konumlanması, savaşıma isteği ve savaşta Yunan ordusuna göre çok daha iyi komuta edildiği hususunu da kabul etmektedirler. Özel hatıratlarda İngiltere politikasının genel eleştirisinden ziyade takip edilen politikaların kişisel tercihlerden kaynaklandığı dolayısıyla da eleştirinin boyutunun da kişiye ve onun politikasına yönelik yapıldığı görülmektedir. Bunlarda ifade edilmeyen bir imparatorluk gururu ve Britanya'yı koruma duygusu sezilmektedir.

Son olarak, Millî Mücadele sürecinde Yunanistan'a sonsuz destek veren ve bundan pişmanlık duymayan Lloyd George hatıratında eleştirdiği Lozan Barış Antlaşması ile ilgili 6 Temmuz 1923 tarihinde Avam Kamarasında yapılan Lozan Barış Antlaşması oturumunda, gelecekte uluslararası mücadelede Türklere güvenilebileceğini, bu sebeple Türkiye ile barış yapıldığını, İngiliz Hükûmeti'nin gerçekçi davranarak Türkiye ile uzlaşmak zorunda kaldığını vurgulamıştır. Lloyd George ayrıca Rusya tehdidine dikkat çekerek Türkiye ile uzlaşmanın İngiltere'nin lehine olacağını da savunmuştur.

41 Murat Şahin, *İngiltere Avam Kamarasında*, s. 101.

KAYNAKÇA

Arşiv Vesikaları

Public Record Office, Cabinet Papers (CAB) 23/31.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Bozkurt, Abdurrahman, *İngiliz Perspektifinden Türkiye ve Milli Hareket (1918-1922)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2021.

Churchill, Winston, *The World Crisis: The Aftermath*, Thornton Butterworth Ltd, London 1929.

Yüksel, Çağdaş, “Lozan Antlaşması İngiliz Parlamentosu’nda Onaylanmadan Önce Avam Kamarası’nda Antlaşma Hakkında Yapılan Oturumun İncelenmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2022) s. 19-31

David Lloyd George’un Hatıralarında Sevr ve Lozan’a Giden Süreç, haz. Resul Yavuz, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2020.

Documents of British Foreign Policy, 1919-1939, First Series, Volume IX, ed. Rohan Butler and E. L. Woodward., Her Majesty’s Stationery Office, London 1952.

Hacihanıfioğlu, Aysin, *Milli Mücadele’nin İngiliz Basınındaki Yankıları (1919-1922)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2019.

Harington, Charles, *İstanbul’da İşgal Yılları*, çev. Tuğçe Akyüz, Kronik Yayınları, İstanbul 2023.

İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye 1922, haz. Ali Satan, çev. Ayşegül Angı, Tarihçi Kitapevi, İstanbul 2011.

Jaeschke, Gotthard, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros’tan Mudanya’ya*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

Kürkçüoğlu, Ömer, *Türk İngiliz İlişkileri (1919-1926)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1978.

Nicholson, Harold, *Curzon: The Last Phase*, Constable Company Ltd., London 1934.

Price, M. Philips, *A History of Turkey, From Empire to Republic*, George Allen & Unwin Ltd., London 1956.

Richter, Heinz, *The Greek-Turkish War 1919-1922*, Verlag, Mainz 2016.

Sonyel, Salahi R. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

Şahin, Murat, *İngiltere Avam Kamarasında Türkiye (1918-1922)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2011.

HOW DID THE BRITISH EXPLAIN THE TURKISH VICTORY IN THE NATIONAL STRUGGLE?

Ali SATAN*
Bahtiyar DEDEOĞLU**

This article aims to reveal how the British political and military figures and public opinion explained the success of the Turkish national struggle against the Greeks and the defeat of the Greeks. Which reasons were attributed to the defeat of the Greeks, which meant at the same time a loss of prestige for the British? By utilizing primary and secondary sources, it is aimed to understand what was said and what reactions were given over the years. The general opinion is that the British supported the Greeks in a monolithic manner. However, the British political tradition was divided into two factions: the Tories and the Whigs. In line with its imperialist interests, Britain cared about the territorial integrity of the Ottoman Empire until the end of the 19th century. Against the Russians, who coveted Istanbul and the Straits for their own interests, the British considered it strategically correct for the friendly Ottomans to control the region. Moreover, the French invasion of Egypt in 1798 jeopardized the route to India, another strategic region for Britain. For the British political mind at the time, a strong Ottoman Empire meant that Britain's strategic regions were safe. Britain continued its protection policy, which it had started to implement in 1798, until 1878, sometimes diplomatically and sometimes directly by siding with the Ottoman Empire. With William Gladstone, this policy was replaced by a policy of rapprochement with the Russians and against the Ottoman Empire. This policy was also followed during and after World War I. With the joint decision of the victorious states at the Paris Peace Conference, a proxy war was waged in Anatolia when the Greeks landed in Izmir on May 15, 1919. British Prime Minister Lloyd George was the biggest supporter of the Greek presence in Anatolia with his Greek admiration and Turcophobia. He preferred to use M. Venizelos, who had the desire for a Greater Greece, to force the Ottoman Empire to accept the peace treaty and defeat the national resistance. This choice was not supported by some of the British political and military actors. It should not be overlooked that the government of the period was a coalition government. It cannot be said that there was a consensus in the cabinet for Greece to go to Anatolia. Lord Curzon, the Foreign Secretary, and Winston Churchill, the Secretary of State for

* Prof. Dr. Marmara University Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of History, Istanbul / Turkey, ali.satan@marmara.edu.tr, ORCID 0000-0001-9637-547X

** Lecturer, Sivas Science and Technology University Rectorate Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution, Sivas / Turkey, bdedeoglu@sivas.edu.tr, ORCID 0000-0002-3546-6594

the Colonies, did not find the presence of Greeks in Anatolia logical due to Britain's interests in the Near East. However, these issues were frequently discussed in the House of Commons and the press. "How can the Greeks maintain order in Smyrna when they cannot even hold themselves in a place 5 miles from Thessaloniki?" he said and criticized the occupation. In similar terms, General Townshend said, "It was clear to everyone that when the Greeks invaded, they knew that they could not stay there for five minutes without our support. The Greeks had magnificent weapons and power but no heart". W. Churchill, on the other hand, wrote in his memoirs that he was so surprised when he received the news of the Greeks' landing in Smyrna. These differences of opinion caused Prime Minister Lloyd George to remain alone in his Greek policy. He attributed the failure to this political loneliness. Another difference of opinion was between the allies. While taking a stance against Greece because the regions it wanted in Anatolia were promised to Greece by its allies, Italy acted moderately towards the Nationalists in Ankara. On the other hand, France signed a treaty with the Ankara Government by violating the 1921 Ankara Treaty and the agreement between the allies. It recognized the existence of the Ankara Government. This action was harshly criticized by the British and considered as a betrayal. Lloyd George mentioned to the Greek Prime Minister Eleftherios Venizelos that the French and Italian Governments refrained from sending reinforcements to make Turkey accept and implement the Treaty of Sevres. He also said that the British Government could not send new forces to Turkey because of the "pro-Turkey" attitude of its military wing and part of the Foreign Office. When asked why the Greeks failed, he answered: "the treachery of some of the Allied Powers who secretly supported and helped the Turks." Moreover, "the Allies were strong enough with their navies to prevent Kemal's forces from reaching Europe. Unfortunately, however, there was a division among the Allies, and this was reflected even in the British Cabinet. Because of this difference of opinion, it was seen that all concessions on the Asian side were offered to Mustafa Kemal and that they were responsible for the last humiliating concession. During the whole of this miserable business, some of the Allies played a treacherous role. The Italians sold arms to Mustafa Kemal to fight the Greeks". Lord Curzon also blamed the French for the Turks' decisive defeat of the Greeks and their expulsion from Anatolia. However, the Curzon plan, as agreed at the Paris meetings, called for the return of the Asian shores of the Dardanelles to the Turks, the retention of the Gallipoli Peninsula under Allied military occupation, Greek sovereignty over Eastern Thrace and the surrender of Constantinople to the Turks. Curzon's aim was not to ensure the Greek advance but rather to ensure that the longer the Greeks resisted, the best terms could be secured for a peace treaty with the Ankara Government. Clearly, Lord Curzon, the British Foreign Secretary was more successful than Prime Minister Lloyd George in realizing what he had in mind during this period. During the Chanak Crisis, Lloyd George's harsh attitude was deemed wrong by British public opinion. This situation caused him to lose his position as prime minister, while Lord Curzon continued as Foreign Minister in the newly formed cabinet. Moreover, he represented Britain in the first negotiations of the Lausanne Peace Conference.